

DEZVOLTAREA TOLERANȚEI ÎN MEDIUL EDUCAȚIONAL INCLUZIV

Pleşca Maria,
conf. univ. dr.,
UPS „Ion Creangă” din Chişinău

Rezumat

În articol se pune accent pe unele modalități psihologice de dezvoltare a toleranței în mediul educațional incluziv: crearea unor condiții ce vor facilita formarea unor trăsături de personalitate stabile și pozitive, dezvoltarea culturii emoționale și a sentimentelor umaniste, a abilităților de adaptare ale copiilor. Sunt evidențiate metodele psihologice de dezvoltare a toleranței la mediul incluziv: terapia prin artă, asigurarea unei adaptări eficiente și trainingul psihologic.

Summary

The article focuses on some psychological ways of developing tolerance in the inclusive educational environment: creating conditions that will facilitate the formation of stable and positive personality traits, developing emotional culture and humanistic feelings, adjustment children's skills. The psychological methods for developing tolerance to the inclusive environment are highlighted: art therapy, ensuring effective adaptation and psychological training.

Educația incluzivă solicită psihologizarea mediului educațional, pentru a păstra și a consolida sănătatea mentală și fizică a copiilor, crearea condițiilor de siguranță pentru educarea copilului, protecția împotriva tuturor formelor de discriminare care ar trebui să acționeze ca o alternativă a unui mediu social agresiv și ostil [1, p. 756]. Un mediu educațional este o realitate psihologică și pedagogică care se caracterizează prin condiții special create pentru formarea unei personalități, prin oportunități de dezvoltare incluse în mediul social și spațial-obiectiv [1, p. 760]. Siguranță psihologică include trei grupuri de măsuri: acțiuni de prevenție; acțiuni directe în caz de urgență, măsuri post-criză. Prevenția psihologică va facilita dezvoltarea multilaterală a personalității tuturor participanților la procesul educațional [1, p. 766].

Scopul acestor acțiuni urmărește crearea unor condiții ce vor facilita formarea unor trăsături de personalitate stabile și pozitive, dezvoltarea sentimentelor umaniste, dezvoltarea unui răspuns competent la acțiunile subiecților sociali. Interacțiunea subiecților se bazează pe criteriile și normele morale care s-au dezvoltat de-a lungul întregii perioade a civilizației. Dezvoltarea etică a copilului, formarea ideilor morale sunt asociate cu dezvoltarea sferei emoționale. Psihologii și pedagogii subliniază că încă în copilărie încep să se formeze sentimentele esențiale pentru dezvoltarea și menținerea unor relații sociale adecvate, de înțelegere, toleranță. Ele se pot manifesta în atitudinea copilului față de sine (stima de sine, sentimentul de inferioritate sau superioritate, încrederea în sine), în raport cu alți subiecți (simpatie, antipatie, furie, afecțiune). Pentru a asigura confortul psihologic al copiilor, este necesar să li se dezvolte o atitudine emoțională pozitivă pentru ceilalți, fapt care ar stimula abilitățile pentru comunicare.

Stările emoționale negative ale copiilor pot fi cauze ale furiei, fricii, înstrăinării, reacțiilor inadecvate la ceea ce se întâmplă. Copiii preșcolari pot experimenta sentimente puternice de afecțiune ca răspuns la îngrijire și afecțiune. Psihologii E. Verza, F. Verza menționează că între 3 și

7 ani, atașamentul față de oameni este extrem de important pentru dezvoltarea personalității copilului. Dacă este lipsit de acest atașament, copilul poate deveni victima temerilor și a experiențelor anxioase. Expresia emoțională a unui copil este un indicator al mediului său social. Încrederea adulților în copii, îngrijirea lor constantă, sprijinul acordat de ei contribuie la dezvoltarea emoțională pozitivă a copilului: acesta comunică liber și deliberat cu colegii, este stabil emoțional, adecvat ca răspuns la solicitările externe, adică în relațiile interpersonale există confort psihologic [4, p. 63].

Psihologii consideră că pentru a educa toleranța în mediul incluziv se impune cu stringență formarea sferei emoționale și a relațiilor interumane. În acest sens, educația artistică și estetică joacă un rol special. Avantajul acestora, ca mijloc de educare a sentimentelor, constă în evaluarea emoțională a realității. Arta, literatura artistică au impact pozitiv asupra sferei afective și a celei cognitive ale copilului, îi dezvoltă sensibilitatea, emoționalitatea. Potrivit lui R. Vraști, arta surprinde diverse aspecte ale psihicului uman, dezvoltă conștiința de sine a copilului, îi formează viziunea asupra lumii [5, p. 16].

Scopul psihologului în dezvoltarea toleranței copiilor față de colegii care sunt „altfel” este de a crea condiții favorabile pentru dezvoltarea culturii generale a individului, dezvoltarea calităților emoționale pozitive, pregătirea copilului pentru viața în societatea modernă prin intermediul psihologicului și artisticului. Acest program se bazează pe următoarele principii:

- principiul instruirii și dezvoltării al educației (ideea științifică a lui L.S. Vîgotsky, conform căruia instruirea organizată, corespunzător, se soldează cu dezvoltarea [Apud 4, p. 65];
- principiul sinergic: educația și dezvoltarea intelectuală nu pot acționa ca două procese separate, independente;
- principiul conformității culturale. Dezvoltarea emoțională și mentală a unui copil prin familiarizarea cu principalele componente ale culturii umane (moralitate, idei etice, artă);
- curricula generală de formare și educare a copiilor;
- creativitatea – organizarea creativă a procesului;
- variabilitatea în utilizarea materialului educațional, care permite dezvoltarea abilităților creative ale fiecărui copil.

Pentru a realiza obiectivul de dezvoltare a toleranței în mediul educațional incluziv, sunt importante:

- manifestarea grijii pentru sănătatea și bunăstarea emoțională a fiecărui copil în mod individual și în colectivul de copii în ansamblu;
- crearea unei atmosfere de atitudine umană și binevoitoare față de toți elevii;
- integrarea copiilor în diferite tipuri de activități;
- atitudinea respectuoasă față de produsele creativității copiilor;

- asigurarea cooperării cu familia;
- analiza situației sociale a dezvoltării copilului;
- dezvoltarea (corectarea) funcțiilor mentale superioare;
- implementarea unei abordări orientate spre personalitate pentru creșterea și educarea copiilor, prin îmbunătățirea metodelor și tehnicilor de lucru;
- stimularea răspunsului emoțional, a empatiei și utilizarea acestora pentru dezvoltarea activităților practice ale copiilor.

Analizând toleranța în mediul educațional incluziv, psihologii acordă o atenție sporită dezvoltării abilităților de adaptare ale copiilor. Școala este unul dintre cele mai importante instituții în dezvoltarea copilului, formarea personalității și includerea acestuia în societate. Copiii sunt individualități irepetabile prin o combinație de diferite personaje, obiceiuri, înclinații, abilități, interese, sisteme de valori, motive de comportament, adică indivizi complet diferiți în sens psihosocial. Interacțiunea socială a copilului cu adulții, cu colegii începe în școală. De ce unii copii se comportă calm, în timp ce alții sunt irascibili, plâng inconsolabil imediat ce ușa se închide în spatele mamei? De ce unii copii refuză să se implice în activități școlare, nu intră în contact cu alte persoane, mult timp nu se pot obișnui cu grupul, în timp ce alții se simt ca un pește în apă din primele zile? Separarea de casă și de cei dragi, întâlnirea cu adulți noi, necunoscuți poate deveni un traumatism mental grav pentru un copil. Copilul poate percepe acest lucru ca înstrăinare, lipsire de dragoste părintească, atenție și protecție. Este foarte important ca această tranziție să fie lină, îngăduitoare și mai puțin traumatizantă. Multe depind de învățătorii care își asumă responsabilitatea pentru a ajuta părinții în dezvoltarea mentală și fizică a copilului lor, pentru confortul său spiritual și o percepție bucurătoare a noului mod de viață. Este necesar să înțelegem, să aflăm motivele acestor diferențe, să înțelegem interesele, aspirațiile fiecărui copil care intră în școală, să pătrundem în lumea spirituală a copilului, pentru a organiza corect și eficient procesul de adaptare în condițiile unei instituții școlare.

Crearea unui mediu confortabil psihologic este una dintre condițiile necesare pentru adaptarea cu succes a unui copil. În mod tradițional, adaptarea este înțeleasă ca procesul de ajustare a unei persoane la un mediu nou și la condițiile sale. Acesta este un fenomen universal caracteristic tuturor ființelor vii. Adaptarea este un proces activ, care duce fie la rezultate pozitive (adaptare, adică modificarea benefică a tuturor sistemelor la nivel fizic și psihic), fie negative (stres). În același timp, se disting două criterii principale pentru o adaptare reușită: confortul intern, adică satisfacția emoțională și adecvarea externă a comportamentului, capacitatea de a realiza cu ușurință și cu precizie noile cerințe. Odată cu sosirea la școală, un copil începe o nouă etapă în viața sa. Înainte de a frecventa școala, este necesar să se desfășoare o pregătire adecvată în familie.

În vederea adaptării la mediul educațional incluziv, se impune cu stringență extinderea lumii pentru copil, necesitatea de a-l ajuta să-și realizeze toate posibilitățile la zi și să-i creăm condiții pentru dezvoltarea de mâine. În vederea rezolvării acestei probleme, este deosebit de important să ducem observații asupra dezvoltării psihoemoționale a copilului, a comportamentului acestuia. „Dacă un adult nu are spirit de observație”, scrie Joseph Dawson, „nu vor percepe nici o schimbare care se întâmplă cu elevii mici, dacă nu învață să asculte activ ceea ce spune copilul, s-ar putea să rateze ceva important sau să ignore chiar mesajul” [2, p. 232].

Activitatea de adaptare a copilului constă în a crea o zonă a mediului de existență ce ar contribui la creșterea mentală și personală a copilului, care să asigure incluziunea armonioasă în societate și să îndeplinească cerințele unui mediu educațional sigur din punct de vedere psihologic. Acest lucru este realizat în strictă conformitate cu nivelurile de adaptare ale copiilor. Obiectivele adaptării la mediul schimbător sunt: să-i formeze copilului un sentiment de apartenență la un grup, să ajute copilul să se adapteze la condițiile în continuă schimbare ale mediului și situației, să creeze o dispoziție emoțională pozitivă atât într-un moment specific din timp, cât și în proiecția intenționată, să se simtă mai protejat. Comunicarea trebuie să fie adecvată pentru copil, în conformitate cu activitățile de vârstă școlară. Cadrele didactice ar trebui să se bazeze pe aceste tipuri de activități, stimulând dezvoltarea copilului la un anumit nivel de vârstă. Activitatea principală pentru un elev mic este învățarea. Astfel, activitatea de învățare determină dezvoltarea mentală a copilului. În crearea unui mediu psihologic confortabil pentru copii, este posibil și necesar să se folosească jocuri, momente de joacă, jucării care să faciliteze perioada de adaptare a copilului. Activitățile de adaptare nu ar trebui să se desfășoare sub formă de cerințe dure, sarcini incontestabile, ci prin activități de cooperare cu elemente și sub formă de jocuri sau exerciții de joc, dacă este necesar. Jocurile și exercițiile de joc ar trebui selectate în funcție de respectarea sarcinilor activității desfășurate: introducerea fără conflicte în societate, formarea unei atitudini pozitive, dezvoltarea independenței și stimei de sine pozitive.

O altă metodă psihologică de dezvoltare a toleranței la mediul incluziv este trainingul psihologic. Scopul sesiunilor de instruire este de a-l învăța pe copil să-și identifice experiențele și sentimentele cu cuvinte specifice, să-și gestioneze emoțiile, să determine starea emoțională a altor persoane și să răspundă adecvat la acestea, să acționeze responsabil în situații de alegere morală. Aceasta este o educație de toleranță bazată pe reflecție. Toleranța la o varietate de puncte de vedere asupra multor probleme este posibilă la o persoană care se acceptă pe sine, știe să-și analizeze propriile experiențe și este pregătită pentru o cooperare activă cu alte persoane, deci care prezintă opusul agresivității. Analiza principalelor motive care duc la manifestarea și consolidarea tendințelor agresive în comportament ne permite să identificăm o componentă comună – violența. Sarcina adulților este de a promova formarea unei atitudini de non-violență la copii, care, potrivit

lui Лиф Р. Макэкен Д., se exprimă în acțiuni non-violente care întăresc intențiile pozitive ale copilului, păstrează independența și autonomia acestuia și exclud daunele [3, p. 188].

La copiii cu vârsta cuprinsă între 7 și 10 ani, agresivitatea devine adesea un mecanism de apărare, care se explică prin instabilitate emoțională. Copiilor le este greu să înțeleagă lumea relațiilor umane, să stăpânească limbajul sentimentelor. Încă nu știu multe, încalcă adesea normele stabilite, se comportă necorespunzător. Agresivitatea la copii este privită ca un fenomen social, deci este foarte important pentru adulți să găsească modalități de a aduce pace și comportament binevoitor la copii. Cel mai important factor care controlează agresivitatea este formarea empatiei. În psihologie, empatia este înțeleasă ca fiind capacitatea unui individ de a răspunde emoțional la experiențele altuia. Dezvoltarea empatiei este, de asemenea, o parte integrantă a formării unei personalități, prezintă educarea unei culturi a relațiilor interpersonale. Odată cu creșterea, copilul își dezvoltă capacitatea de a-și face griji cu privire la altul, care este asociat cu schimbări în excitabilitatea sa emoțională, precum și cu influența mediului social.

Sesiunile de training vizează rezolvarea următoarelor sarcini:

- extinderea ideilor despre conceptele de „bine-rău, dragoste, prietenie, politețe, milă ...”;
- dezvoltarea sensibilității emoționale;
- formarea unei atitudini valorice față de latura morală a acțiunilor;
- educarea unei atitudini umane față de mediu;
- formarea de modalități de control al propriului comportament;
- elaborarea mecanismelor de comunicare interpersonală;
- elaborarea mecanismelor de apărare psihologică.

Fiecare sesiune de training implică învățarea copiilor să se audă, are ca scop asigurarea faptului că copiii nu primesc adevărul din partea profesorului, ci ei înșiși îl găsesc în procesul de reflecție și dialog. Ca principale metode și tehnici utilizate, se recomandă:

- conversații pe teme morale;
- citirea și analiza operelor de artă;
- exercițiile de psihogimnastică;
- discutarea și reluarea unei situații problematice;
- exemple de exprimare a stării emoționale într-un desen;
- diagnosticul stării emoționale, atitudinea copilului față de problema în discuție;
- antrenamentul sociocomportamental.

Percepția estetică a fenomenelor vieții este întotdeauna individuală și selectivă, se bazează pe un răspuns emoțional. Un copil răspunde întotdeauna la frumosul din natură, artă prin emoții pozitive, stenice și relații de calitate. Prin introducerea copiilor în creativitatea artistică, profesorul

încurajează o atitudine estetică față de viața din jurul lor, contribuie la acumularea de impresii emoționale, formează interese individuale, înclinații, abilități, dezvoltă activități independente, dezvăluie potențialul spiritual și creativ al copilului, contribuie la adaptarea acestuia la mediul social. Educația artistică și estetică formează o gamă largă de idei etice generalizate și diferențiate (ce înseamnă a fi bun, corect, sensibil etc.).

Metodologia pentru formarea acestor reprezentări ar trebui să se bazeze pe imaginile specifice disponibile din viață sau din opere de artă. În același timp, este important să se dezvolte la copii capacitatea de a stabili relații cauză-efect între norma etică, percepția și reflectarea acesteia asupra altor subiecți ai societății. Psihologii au menționat relația dintre spectrul de culori și sfera emoțională a personalității. Ceea ce un copil nu poate exprima cu ajutorul cuvintelor, datorită dezvoltării incipiente a abilităților comunicative, el poate reda cu ajutorul culorilor, anumitor forme, prin expresii faciale și pantomimică, adică prin activități productive.

În concluzie, putem afirma că toleranța în mediul incluziv poate fi dezvoltată prin trasarea unei legături directe între educația artistică și estetică și formarea sferei emoționale a copilului. În acest domeniu de activitate, potențialul creativ al copilului este foarte important, adică este oportună orientarea maximă către creativitatea copiilor, dezvoltarea senzațiilor psihofizice, emanciparea personalității, care asigură confortul psihologic al copilului în mediul incluziv.

Bibliografie:

1. GORDON J.-S. Is Inclusive Education a Human Right?//Journal of Law, Medicine and Ethics. Vol. Human Rights and Disability. 2013. Pp. 754-767.
2. ДОУСОН ДЖ. Учебник по Денверской модели раннего вмешательства детей с аутизмом/Перевод с англ. под общей редакцией Кузьмицкой М.С., Толкачевой Л.Л., 2019. Pp. 232-234.
3. ЛИФ Р. МАКЭКЕН Д. Стратегии работы с поведением. Учебный план интенсивного вмешательства при аутизме/Перевод с англ. Под общей редакцией Толкачевой Л.Л., 2016. Pp. 187-190.
4. VERZA E., VERZA F. Psihologia copilului. București: Trei, 2017. Pp. 58-65.
5. VRASTI R. Reglarea emoțională și importanța ei clinică. București: ALL, 2015. Pp. 10-18.

РАЗВИТИЕ ТОЛЕРАНТНОСТИ У УЧАЩИХСЯ В ШКОЛЕ – ПСИХО-СОЦИАЛЬНАЯ БАЗА ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Раку Аурелия И.
доктор наук, профессор
КГПУ имени Иона Крянгэ
Нестерюк Анастасия А.
Магистратура
ГПУ имени Иона Крянгэ

Абстракт

В статье рассматривается развитие толерантности в школе у детей с нормальным развитием по отношению к детям с ограниченными возможностями. В статье приведены